

COSTUMES TRADICIONAIS DOS MARIÑEIROIS RELACIONADOS COAS CRENZAS RELIXIOSAS (1)

Xerardo Dasairas Valsa

Todos temos na mente a difundida cerimonia da botadura dun barco, escachando na súa proa unha botella de champaña. De todos é sabido que, de non escachar esta co impacto, o mal agoiro pairará sobre o barco e a súa función. Este é un costume mediterráneo proveniente da cultura grecorromana, na que lles ofrecían ánforas con viño tinto aos deuses e que substituían o costume de verter o sangue de persoas (nenos, escravos, cativos...) como ofrenda aos deuses do mar (Poseidón, Eolo...) e á divindade que protexía a nave, normalmente representada na proa. No século XIX impúxose o costume de facer a botadura unha madriña que, na España máis rancia, tamén se facía acompañar polo cura, introducíndose unha especie de bautizo de obxectos que se estendeu tamén a outros campos (animais, campás...). Galicia asumiría en moitas ocasións (grandes estaleiros) este ritual importado, mais, como imos ver, as formas de impetrar a protección e boa fortuna dos nosos barcos tradicionais, aparellos e pesca, eran moi diferentes.

Os mariñeiros de Corrubedo e Corme botaban desde as súas dornas pan branco ao mar de Camariñas para que o vento calmase, e tiraban pan de boroa para que o vento viñese.

Os mariñeiros de Laxe machucaban unha pedra que está ao pé da ermida da santa Rosa e levábana colgada en escapularios, procurando a súa seguridade no mar.

Nalgúns portos, igual que se facía en terra con calquera obra de construción, cando os carpinteiros reparaban ou remataban un barco, poñían un ramo nel. Esta árbore adoita ser un loureiro, debido ás crenzas sobre os seus efectos protectores contra todo mal, tal como facían os emperadores romanos colocándoo sobre a súa cabeza ou mesmo nos furanchos para que non se estrague o viño.

Na illa de Ons, cando entre moitos que teñen moita pesca un non pilla ren, este xulga que ten a súa dorna enmeigada; entón sae de noite á praia vareala cunha xesta ata que cansa.

Porén, en Portonovo, os mariñeiros ían ás aldeas veciñas roubar (non tiña efecto se non

era así) varas do gando (aguilladas) e con elas vareaban o barco. Se isto non daba resultado, collían algo do barco, normalmente unha pana de rede, e levábanllo a un menciñeiro para que este fixese sobre ela os seus esconxuros.

Nalgúns portos derramaban viño polas táboas do barco e colocaban ramallos de loureiro e xestas na proa e na popa da embarcación para impetrar o bo tempo.

A finais de xaneiro do 1885, segundo recolleu a prensa, os pescadores de Marín viron como unhas estrelas se xuntaban e caían no mar a gran velocidade. Moi asustados, retornaron rapidamente ao porto e no día seguinte celebraron unha misa cantada por non lles pasar nada. (Ao final sóubose que eran aerólitos).

A PEÑORA

A peñora era unha pena ou multa que se lles impuña aos mariñeiros que eran collidos traballando en festivo. Tiñan que lle doar un terzo do capturado á súa parroquia. Antigamente, tamén adoitaban deixar os tripulantes unha parte para os santos da súa especial devoción, mais este costume caeu en desuso, sen dúbida por deixar de crer, pola desafección á Igrexa e pola divulgación e propaganda de ideas socialistas e disolventes, segundo nos explicaron.

A BENDICIÓN DOS BARCOS E APARELLOS

Este costume de bendicir anualmente embarcacións e aparellos tiña moito arraigamento nos portos galegos do Cantábrico e así, cando se iniciaba a costeira, o primeiro día en que se inauguraban as faenas, os mariñeiros requirían a presenza do párroco para que fixese descender a bendición do Pai que todo o pode, do Fillo que todo o perdoa e do Espírito Santo que todo o inspira, sobre as artes, embarcacións e accesorios. Era, sen dúbida, un espectáculo curioso e devoto: as embarcacións estaban amarradas, as xentes de mar enchían o porto e, revestido de alba e estola, chegaba o ministro do Señor acompañado do sancristán e entraba nunha

embarcación; a tripulación formaba sobre cuberta e o cura dicía as preces de ritual e facía asperxementos con auga bendita, rogándolle ao Altísimo que protexese aquela xente que loitaba polo panem nostrum quotidianum... Así, ía percorrendo todas as embarcacións e tan arraigado estaba o costume de bendicilas que ninguén se atrevería a saír ao mar sen que antes a Igrexa santificase as artes.

Bendición do Lanzo da Cruz // Xerardo Dasairas

O LANCE DA CRUZ

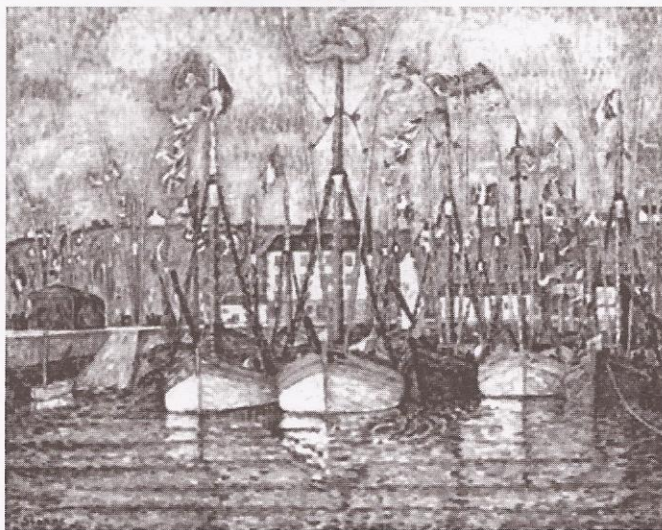
Este ritual, semellante ao anterior, é tamén coñecido como Lance das Imaxes e consiste na bendición das redes para a captura da lamprea no Miño. Despois do lance, as primeiras lampreas son para os curas das parroquias de cada lado, galego e portugués, que interveñen no acto. Emilio Álvarez Blázquez referencia esta tradición inmediata ás celebracións da Pascua e que ten por escenario a freguesía de Cristelo-Covo (Valença), na ribeira portuguesa, e a veciña parroquia de Sobrado (Tomíño) na parte galega, concretamente o seu barrio de Torrón, no antigo Porto Ladróns, lugar que era o límite xurisdiccional do couto tudense. Trátase da romaría do Lance da Cruz, cerimonia na que participan mancomunadamente as xentes miñotas, tanto galegas como portuguesas. Estamos diante dunha vella tradición conservada polos pescadores do Miño e da que descoñecemos as súas orixes, pero certamente podemos afirmar que estamos diante dun secular costume, que reúne nunha mesma festa ás nosas xentes.

No luns de Pascua, á tardiña, despois da visita pascual á freguesía de Cristelo-Covo, o párroco, debidamente vestido e cunha cruz

ornamentada, entra nun barco e diríxese ata a marxe galega onde lles dá a cruz a bicar aos fregueses. Durante este período son lanzadas, polos pescadores desta freguesía, as redes bendicidas ao río. Todo o peixe que saia no lance é para o párroco. Entre tanto, o párroco portugués regresa no barco co párroco da parroquia galega, dándolles a cruz a bicar aos fregueses que agardan xunto ao río, na marxe portuguesa. Varias embarcacións portuguesas e galegas acompañan esta cerimonia nas augas do Miño. Ata a noite os sons das gaitas mestúranse cos das concertinas, das castañolas e o ruído dos bombos e tambores nunha auténtica romaría galaico-miñota na que ao día seguinte se goza das merendas, comendo, sobre todo, o que sobrou do carneiro ou do cabrito da Pascua.

DESENCONTRO ENTRE MARIÑEIROS E RELIXIÓN EN DURANTE A II REPÚBLICA

A pesar das fortes relacións que durante séculos mantiveron os gremios e confrarías do

[Cadro] Bendición de barcos do atún de Paul Signac mar, contribuíndo co seu esforzo á construción e mantemento das igrexas, sempre estaría presente entre as xentes mariñeiras o mal agoiro que supuña mencionar a bordo dos barcos o nome do cura ou do raposo. Esta superstición, coidamos que vixente aínda hoxe, tería nestas datas unha forte presenza entre as xentes do mar segundo contrastadas referencias orais. A mención dos curas a bordo podería supor un capote ou lance frustrado, ficaren sen pesca ou sufriren un accidente. Para esconxurar este perigo, era preciso que alguén

Bendición dunha barca de río. //Xerardo Dasairas

tocase ferro inmediatamente, a ser posible co rizón na proa. Cando era imprescindible a alusión aos curas, esta facíase baixo a forma de "Xa me entendes". Ningún armador ou patrón permitía que un cura subise a bordo nin para ir de paseo, pois a súa presenza era considerada moi nefasta pola tripulación. Polo mesmo

motivo, non se bendicían nin barcos nin redes aínda que fosen de estrea. Quizais por este motivo fosen tan escasas as procesións marítimas, pois existían moitas reticencias, incluso no día do Carme, a pesar de contar coa protección desta Virxe. Contra todo isto, apúñase en terra unha ansia de colaboración dos mariñeiros nas procesións e actos relixiosos relacionados coa súa confraría, coas festas locais ou coa Semana Santa, onde era preciso o concurso dos homes para transportaren as pesadas andas das imaxes. O incerto das singraduras, os numerosos naufraxios e o omnipresente temor á morte sincretizábanse acotío nos sentimentos de fe dos homes do mar.

NAVEGANDO NAS NOITES DO CABALO

Salvador Rodríguez

Os mellores discos dos Beatles e dos Stones chegaránnos tarde. A loita estudantil contra o franquismo xa fora asunto dos nosos irmáns maiores. A vida san?, iso para os que sabían xogar ben ao fútbol! O resto iamos de bares armados con veos e setes de copas, mesturabamos licores en semáforos para entrar no Paraíso e faciamos malabarismos nas pistas dunhas discotecas nas que soaban os "Rivers of Babylone" de Boney M. Sentín no seu día moi achegada a min a película Heroína porque fala dunha xeración á que reclamo pertencer, porque me movo nese abano de idade dos que, superviventes á fin de contas, agora andamos entre os corenta e tantos e o medio século e pico.

Ben sei que a algúns mozos de hoxe lles daría espanto asistir a aqueles suicidios en vida, pero naqueles tempos aínda nos abraiaba a boa fachenda dos cadáveres en fotografía de Jimi Hendrix ou Janis Joplin. Descoñeciamos que carallo significaba morrer porque criamos que ese número soamente tocaba nunha lotería á que xogaban outros, pero non nós. O cabalo parecía invisible, malia que todos sabiamos que "estaba aí", e só empezamos a sospeitar que o diaño estaba detrás daquel misterioso polviño cando Miguel Ríos avisou de que o seu nome era A Morte. Ata o daquela o que ocorría era que os que pasaban do porro ao cabalo eran os

privilexiados, os xefes, os que xa perderan o medo, unha elite para un Olimpo no que eran quen de falarlle de ti a ti aos vicios das súas admiradas estrelas nos pedestais das lendas tecidas cos fíos da mentira.

Comezaron a morrer á conta do xutazo e fíxose famoso ler na prensa o erróneo diagnóstico de sobredose. Pouco despois petou na porta a sida: "Iso só lles pasa aos americanos e aos maricóns", pensamos. Pero cando as primeiras análises ditaron sentenza contra os que levaban o bicho dentro e tivemos que asistir aos nosos primeiros enterros, perdémonos nun labirinto no que, a pesar de todo, aínda os houbo que preferiron continuar afundíndose.

Xa se me foron chamar ás portas de san Pedro uns cantos amigos por culpa do cabalo, uns de súpeto, outros paseniño, sen facer ruído. Dalgúns doume tempo a mirar como se descompoñían en vida, como se desfiguraba a súa faciana, como nos seus derradeiros días na rúa non eran quen nin de dar catro pasos sen que lles estalasen os ósos tan sonoramente que ata se escoitaban os berros do silencio. Eu tamén tiven o animal preto de min e recoñezo agora que non foi ningunha fazaña non me atrever a montalo.

Os que navegamos nas noites do cabalo sabemos que acontecían estas cousas.